

Бележка на редактора

Президентът е централната фигура в американския политически строй. Това като че ли противоречи на намеренията на бащите основатели. Спомняйки си противния модел на британската монархия, те създават разделението на властите, за да „предотвратят упражняването на деспотична власт“, както казва след време съдията от Върховния съд на САЩ Луис Брандайс. Така разделят управлението на три клона, за които се твърди, че са равнопоставени и координирани – изпълнителна, законодателна и съдебна власт.

Но за система, основана върху тристранно разделение на властите, е присъща тенденцията към инертност и патови ситуации. Един от трите клона трябва да поеме инициативата, за да се задвижи системата. Само изпълнителният клон на властта е структурно способен да поеме тази инициатива. Основателите явно са усетили това, щом приемат твърдението на Александър Хамилтън в 70-ото есе от поредицата „Федералистът“, че „енергията в изпълнителната власт е водещо качество в определението за добро управление“. Така те предвиждат да има силен президент, но той да е поставен в също толкова силна система на отчетност, гарантирана от конституцията. (Понятието *имперско президентство* се появява през 70-те години на XX век и се отнася за ситуация, в която балансът между власт и отчетност е нарушен в полза на изпълнителната власт.)

Американската система на самоуправление следователно се фокусира върху президентската власт – „това жизненоважно място за действие в системата“, както казва Удроу Уилсън. Според Хенри Адамс, който е правнук и внук на президенти, както и най-блестящият американски историк, американският президент „прилича на командир на кораб в морето. Той трябва да хване кормило, да следва курс и да търси пристанище“. Следвайки избраните от тях курсове, мъжете в Белия дом (до момента, уви, са само мъже) предопределиха съдбата ни като нация.

Биографията е лесен начин за научаване на американската история – тя прави миналото по-човешко, по-живо, по-съкровено, по-

достъпно, по-свързано с нас. Биографията ни напомня, че президентите не са свръхчовеци. Те също са човешки същества, тревожат се за решения, грижат се за съпруги и деца, вършат по няколко задачи наведнъж и са обикновени хора. Действително, както твърди американският мислител Ралф Уолдо Емерсън, „Няма история в чистия смисъл на думата; само биография“.

Президентите ни служат едновременно за вдъхновение и като предупреждение. Те дават и лоши, и добри примери. Нацията, е казал Върховният съд, „няма правото да очаква винаги да има мъдри и човечни управници, придържащи се искрено към принципите на конституцията. Злонамерени хора, жадни за власт, ненавиждащи свободата и презиращи закона, могат да заемат мястото, на което някога са били Вашингтон и Линкълн“.

Мъжете в Белия дом изразяват идеалите и ценностите, слабостите и недостатъците на избирателите, които ги изпращат там. Съвсем естествено е да искаме да знаем повече за добродетелите и пороците на хората, които избираме да ни управляват. Като узнаем повече за тях, ще узнаем и повече за себе си. Френският политически философ Жозеф дьо Местър е казал: „Всеки народ има правителството, което заслужава“.

Към началото на ХХІ век 42-ма мъже са стигнали до Овалния кабинет (Джордж У. Буш се брои за нашия 43-ти президент, тъй като Гроувър Кливланд, който изкарва два непоследователни мандата, се брои за двама). От тази редица президенти около дузина водят в класациите, правени периодично от историци и политолози. Какво означава велик президент?

Великите президенти притежават или са притежавани от визия за идеална Америка. Тяхната страст, когато поемат кормилото, е да насочат кораба в правилната посока към пристанището, до което искат да стигнат. Великите президенти имат и дълбока душевна връзка с нуждите, тревогите и мечтите на хората. „Не вярвам, че който и да било човек може да води този, който бездейства... под импулса от дълбоко съчувствие към този, когото води — съчувствие, предизвикано интуитивно от сърцето, а не от интелекта.“

Най-великите президенти в класациите на учените – Вашингтон, Линкълн и Франкин Рузвелт, са лидери, които са се сблъскали и са преодолели най-големите кризи на републиката. Кризата разширява възможностите пред президента за смели и съзидателни действия. Но тя не гарантира президентско величие. Кризата с отцепничеството по времето на Джеймс Бюканън или Голямата депресия по времето на Хърбърт Хувър не подтикват двамата президенти към креативно лидерство. Техните неадекватни действия за преодоляване на кризите позволяват Линкълн и вторият Рузвелт да изпъкнат и да се види колко различно историческо наследство оставят отделните личности. Дори при липсата на първостепенни кризи енергичните и убедителни президенти – Джеферсън, Джексън, Джеймс К. Полк, Теодор Рузвелт, Хари Труман, Джон Ф. Кенеди, Роналд Рейгън, Джордж У. Буш – успяват да наложат собствените си приоритети върху страната.

Разнородните драматични събития, съпътствали мандатите на американските президенти, дават възможност да се разкажат редица увлекателни истории. Биографиите на американските президенти са хроника за мъдрост и безразсъдство, благородство и дребнавост, смелост и коварство, откровеност и лъжа, кавги и единопущие. Постоянният смут, витаещ около Белия дом, изважда на светло същината на американската демокрация.

Целта на поредицата „Американските президенти“ е да представи голямата панорама на началниците на изпълнителната ни власт в томове, които са достатъчно компактни за заетия читател, достатъчно разбираеми за студента, достатъчно авторитетни за учения. Всеки том предлага същината на характер и кариера. Надявам се, че описаните тук животи ще позволят на читателите да разберат какви капани и какви възможности има пред всеки президент и какви отговорности имат гражданите. Табелката с известния надпис на бюрото на Труман – „Твоя е отговорността“ – разказва само половината от историята. Гражданите не могат да избягат от отговорността, защото в крайна сметка тя е в тъмната стаичка на избирателната секция, а не на президентското бюро.

Артур Шлезингер-младши

Въведение

ОБГРАДЕН ОТ СТЕНА ОТ СВЕТЛИНА

По-голямата част от редакцията на сп. „Нюзуик“ бе в отпуск в края на юли 1987 г. Това означаваше възможност за летния стажант да отрази пътуване извън града на президента. Спомням си как Том Дефранк, дългогодишният кореспондент на списанието в Белия дом, ми даде бързи наставления. Трябваше да летя в задната част на президентския самолет „Еър Форс 1“ и да пиша материали за по-голямата част от групата журналисти, пътуващи зад нас в друг самолет. Изпратиха ме, колкото и скъпо да струваше това, за да съм на мястото на събитието, ако по някаква случайност стане нещо лошо. Том ми каза, че в случай на покушение или инцидент трябва да пренебрегна инстинкта си да се втурна към телефона, а вместо това да остана наблизо и да запиша всяка подробност.

Посещението в Уисконсин бе последното пътуване на Рейгън, преди да замине на обичайната си 25-дневна ваканция в почивната си резиденция „Ранчо дел Сиело“ край Санта Барбара. Спомням си ясно части от деня – пристигането призори в базата на военновъздушните

сили „Андрюс“, качването на борда преди пристигането на президента, разкоша на „Еър Форс 1“, достоен за един началник на изпълнителната власт. В кухнята имаше химикалки, тефтери и тестета с карти за игра, украсени с официалния печат на президента на Съединените щати. В банята имаше кошници с бонбони, тоалетни принадлежности и кутии цигари, които бяха на разположение за всички пътуващи на борда. Никой не си закопча колана при излитане. След като кацнахме, репортерите слязоха първи от задната врата на самолета, така че успяхме да видим как Рейгън слиза по стълбите от предната врата и как поздравява комитета по посрещането, преди да влезе в чакащата го кола и автоколоната му да потегли по затворените за движение магистрала, за да го отведе до мястото, където трябваше да произнесе речта си.

Първата му спирка беше фабрика за кухненски абсорбатори в Хартфорд, Уисконсин, където говори пред работниците. След това изнесе още две речи, една на официален обяд на „Ротари клуб“ и друга на митинг на открито в красивия град Порт Вашингтон, намиращ се на брега на езерото Мичиган. По пътя имаше знамена, плакати, балони и ликуващи хора. Рейгън заклеми в изказването си привържениците на големите разходи в Конгреса, които кръстосваха с него шпаги заради бюджета. На всяка спирка той рекламираше т.нар. от него икономически закон за правата, който беше препакетирана версия на неговия собствен списък с желания: поправка в конституцията за налагане на балансиран бюджет, право на президента да наложи частично вето върху законопроект и увеличаването на данъците да е възможно само ако за това гласува квалифицирано мнозинство в Конгреса. По-непосредствената политическа задача на пътуването бе да докаже, че на фона на драмата с изслушванията пред Конгреса по аферата „Иран-контри“ и трудностите с номинацията на Робърт Борк за Върховния съд той все още е значим лидер.

На дневен ред стоеше и по-големият въпрос за спояването на връзката на Рейгън с американския народ. Това бяха места от Средния запад, които той познаваше от дете. „Израснах в град с хора като вас, точно от другата страна на границата, в Илинойс“, припомни

той на публиката. Той цитира бейзболиста Йогги Бера и актьора Уил Роджърс и каза един от антисъветските вицове, които знаеше. Заяви, че правителствените разходи са като трева, която расте между плочките на тротоара, давайки за пример система за обществен транспорт, която е толкова скъпа, че би било по-евтино да се купува на всеки пет години нова кола на хората, които я използват. (Не каза къде е този толкова скъпоструващ обществен транспорт.) Денят приключи с патриотичен митинг на градския площад в Порт Вашингтон, който бе напечен от следобедното слънце. „Америка е номер едно и така ще си остане!“, заяви президентът. Тридесет хиляди души скандираха „Рейгън, Рейгън“ и „Ю Ес Ей, Ю Ес Ей, Ю Ес Ей“. („Човек се чувства смирен, когато е приветстван с такава топлина и обич“, написа Рейгън в дневника си същата вечер.) От оградено пространство на самолетната писта репортерите се провикваха, за да попитат за Борк и „Иран-контри“, докато президентът се качваше по стълбите на „Еър Форс 1“. Той се обърна и помахаше. Или избра да не ги чуе, или по-вероятно наистина не е могъл да ги чуе заради шума на двигателите. Прибра се у дома навреме за вечеря.

Върнах се със спомени и истории за разказване. Но това да прекарам ден около хора, които обичат Роналд Рейгън, единствено направи за мен по-трудно да разбера популярността му. Също като много мои колеги смятах Рейгън за безхаберен тъпанар с опростенчески възгледи за света и повърхностно разбиране на политиката. Няколко месеца по-рано той бе признал, че е озадачен от собствената си роля в размяната на оръжия срещу заложници. За всеки от предшествениците му такова признание щеше да се равнява на признаване на лъжа. Присъщото за Рейгън качество да присъства някъде само физически направи неговото объркване да изглежда правдоподобно и донякъде жалко. Той бе прекалено неясен за злодей, но несъмнено пораждаше срам.

Малцина от моите приятели в тези дни предричаха, че Рейгън ще бъде запомнен като добър президент, камо ли като велик. При все това именно този момент, в който Рейгън даде приноса си за края на Студената война, ще остане в историята като неговото единствено по-

стижение. Месец по-рано той говори в Берлин и заяви: „Г-н Горбачов, съборете тази стена“. Неговите преговори със съветския лидер, които се провалиха в Рейкявик предната пролет, щяха да променят из основни динамиката на света, в който съм израснал: опасността от ядрено унищожение, комунистическата заплаха и вътрешната политика, изградена около тези заплахи.

През следващия четвърт век репутацията на Рейгън растеше непрестанно. Днес той е смятан за втория по важност президент през XX век след Франклин Д. Рузвелт, който е неговият политически герой. Техният контраст е съвсем очевиден. Там, където Рузвелт опитва да реши проблемите на страната чрез решителни действия на федерално равнище, Рейгън опитва да ги реши без участието на правителството. Рузвелт ни даде ерата на Новия курс; Рейгън сложи края ѝ и направи консерватизма водеща идеология на страната. Но със засилването на репутацията на Рейгън нарасна и мистерията около него. Как човек, който понякога не помнеше имената на служителите в кабинета си, успя да промени страната и света толкова много? Беше ли мисловната му неангажираност по някакъв начин част от неговия политически успех? Дали той пожъна успех, като изпълняваше ролята на президент по начин, по който само добре обучен актьор би могъл? Имаше ли той някакъв магически късмет?

Част от отговора на загадката се крие в общите лични качества, които имат Рейгън и Рузвелт, когото Оливър Уендъл Холмс-младши описва като човек с „второ качество интелект, но с първокачествен темперамент“. Рузвелт също е критикуван заради своята повърхностност и опростенчество, че представя сложни въпроси с анекдоти вместо с факти. Подобно на Рейгън, той често действа интуитивно, вместо да търси логика. Но и двамата мъже имат вроден оптимизъм, който им помага да нарисуват светло бъдеще в момент на повсеместен мрак. В основата на характерите и на двамата има чувство за хумор, което служи като мерило за тяхната земност. Също като Рузвелт, Рейгън успява да запази чувството си за хумор на фона на цялото бреме, което тегне върху президентските му плещи. „Наредил съм да ме будят винаги в случай на извънредна ситуация в страната – дори ако съм

на заседание на кабинета“, шегуваше се той. Когато Рейгън посети Китай, той отиде в град Сиан, погледна хилядите статуи на воители в реален размер, изработени от теракота през III век пр.Хр., козирува рязко и каза: „Свободно“.

Донякъде изобщо не е трудно да бъде разбран Рейгън – той знаеше в какво вярва, говореше това, което мисли, и заявяваше ясно какво възнамерява да направи. Не го мъчеха тревожност или неувереност. Търсенето на нещо скрито под повърхността обикновено беше безрезултатно.

Едмънд Морис, биографът, който положи най-големи усилия да открие под вола теле, изпадна в задънена улица. Получил през втория мандат на Рейгън достъп, какъвто не е получавал никой от историците, писали за живота на американските президенти, Морис прекара четиринайсет години в опити да разгадае сфинкс. „Никой от околните му не го разбираше“, каза той в интервю, когато написаната от него биография на Рейгън бе публикувана през 1999 г. „Всеки човек, когото интервюирах, почти без изключение, в крайна сметка казваше: „Знаеш ли, никога не съм можел да го разбера“.“ Унилото заключение на Морис е, че Рейгън просто не е имал вътрешен свят.

Това, разбира се, са глупости. Всяко човешко същество има спомени, съмнения, желания, вътрешен монолог. Но може да се каже, че тази страна на Рейгън бе заровена толкова дълбоко, че малцина са имали някога достъп до нея. Близките му приятели са малко, ако въобще е имал. Той бе емоционално откъснат от четирите си деца, които, израствайки, изградиха различни възгледи относно демонстрираната от него отдалеченост. В книга, която публикува през 1989 г., Нанси Рейгън пише: „Около него има стена. Той ми позволява да се приближа повече от всеки друг, но на моменти дори аз чувствам тази бариера“.

Какво остава за тези, които още се опитват да разберат Роналд Рейгън? Докато пишех тази биография, търсех отговорите на три въпроса, на които смятам, че досега не е отговорено адекватно. Защо той преживя трансформацията от либерален демократ в консервативен републиканец? Каква роля всъщност изигра той за слагането на край на Студената война? И накрая, най-трудният за отгатване: защо

той бе толкова психологически непроницаем? При отговарянето на тези въпроси обърнах специално внимание на думите му. Рейгън бе природен талант в писането и продуктивен автор. Неговите две автобиографии, стотиците му коментари по радиото, хилядите писма и речи, обемистите му записки в дневници и бележки не само ни казват какво е мислил, но и хвърлят повече светлина върху вътрешния му свят от която и да било творба, написана за него.

Първият спомен на Рейгън, написан през 1964 г., показва как способността да държиш реалността на една ръка разстояние действа като механизъм за справяне с проблеми и обуславя успеха. Той използва емоционалната си дистанцираност като механизъм за оцеляване, а след това я превръща в тайно оръжие. Усещането на Рейгън за уединение – качеството му да харесва хората, но да не се нуждае от тях емоционално – бе основна причина за неговата привлекателност като политик. То му позволи да излъчва топлина към широката общественост вместо към собствените си семейство, приятели и хора, с които работи. То захрани неговата идеология за американска идентичност, изградена на основата на индивидуализма и независимостта.

През 60-те години жителите на Лос Анджелис свикнаха с метеорологично явление, известно като температурна инверсия. Прах и друга мръсотия оформяха одеяло от смог, който заставаше над зоните с ниска надморска височина. Тези предизвикани от човешка дейност ниски облаци скриваха синьото небе. Мъжът, избран за губернатор на Калифорния през 1966 г., приличаше малко на това явление – отблизо изглеждаше мрачен, но отдалече беше ясен и слънчев. Колкото повече се отдалечаваш, толкова по-топъл ставаше. Най-близките му хора не чувстваха, че той ги познава; много от тези, които нямаха нищо общо с него, чувстваха точно обратното. В душата на Рейгън понятията „конкретно“ и „общо“ бяха обърнати. Приятелите бяха нещо абстрактно за него. Абстракции като „бедните“ и „руснаците“ се изпълваха със значение само когато той ги вкарваше в истории за човешки същества.

Рейгън сам изрече това в радиокоментар през 1978 г., наречен „Гледане през прозорец“, в който описа как седи сам в хотелска стая в неназован град, наблюдавайки трафика в пиков час и мислейки си за

всички хора, прибиращи се у дома си след работа. „Те не са „масите“, или както елитите биха ги нарекли – „обикновеният човек“. Те са много необикновени. Личности, всяка от които със свои собствени мечти и надежди, планове и проблеми, носители на скромния кураж, който кара цялата страна да се развива по-добре от кажи-речи всяко кътче на тази земя.“

Откъде идва температурната инверсия при Рейгън? Като се започне от училищния интернат, принуден да се мести от място на място заради алкохолизма на баща си, той желае да стане самостоятелен и самоуверен човек. Отричането и забравянето на неприятната действителност му позволяват да развие т.нар. от неговия хроникьор Лу Канън „оптимистично въображение“ как да вирее на фона на трудните условия на Голямата депресия. До известна степен той просто използва подхода на майка си към „слабостта“ на баща му, преструвайки се, че проблема го няма или не е толкова сериозен. Но тази мъглявина при Рейгън е предопределена както от емоционални, така и от физически фактори, включително силно късогледство и на по-късен етап влошен слух. „Мразя ги до ден днешен“, написа той в средата на 60-те за очилата си.

Тук обаче само отчасти става дума за суета. Рейгън предпочита картината да е неясна. В серия от вестникарски статии той пише от Холивуд за хората у дома в Айова и разказва за първите си филми. Описва колко комфортно се чувства, когато играе „заобиколен от стена от светлина“, която не му позволява да вижда никого друг. Това, по думите му, поражда „чувство на уединение, което напълно прогонваше всякаква нервност, която можеше да изпитам“. Много актьори обичат да се чувстват свързани с публиката; Рейгън вирееше благодарение на изолацията. Неговата жизнерадост и позитивни възгледи привличаха хората към него. Неговата отчужденост го държеше на разстояние. Емоционалната недостъпност на Рейгън бе причина за това жените, които той е обичал през първата част от живота си, да го напускат – първо годеницата му Маргарет Клийвър и първата му съпруга Джейн Уаймън, чието решение да го напусне го озадачава.

Рейгъновата Крепост на самотата бе също така начин да се справя с болката от отхвърлянето и разочарованието, включително разо-

чарованието от себе си. В блажения втори брак с Нанси, която не настояваше за повече от това, което той може да предложи, неговата мъгла бе начин да запази идеалите си въпреки грешките си като баща и въпреки поведението на децата му, което не отговаряше на неговите идеали. Рейгън избра да вижда семейството си по хармоничния начин, по който му се искаше да изглежда, а не по начина, по който често изглеждаше в действителност.

В публичната сфера разсеяността на Рейгън е също толкова практична. Той си затваряше очите за моралните недостатъци на страната, която обича. Разфокусирането на погледа върху американската история бе начин да отблъсне атаките срещу нея през 60-те и да утвърди изконните ценности на нацията. Това, че не обръщаше внимание на смущаващата реалност, позволяваше на Рейгън да представя ясно и на висок глас своята версия за американската неповторимост, вярата си, че страната му е богоизбрана и имаща морално превъзходство. Рейгън откри, че неопределеността е и добра управленска техника. Задаваше най-общи указания и оставяше подробностите на други, така че си приписваше заслугите за свършената от други хора работа и смекчаваше вината си, когато плановете му удряха на камък. Не мисля, че Рейгън разстиляше мъглата си цинично, но мисля, че имаше значителен контрол върху нея, поне в по-ранните си години. Той можеше да изчезне в мъглата в трудни моменти и да се появи отново, когато условията са по-благоприятни. Има нещо особено мъчително в заболяването на Рейгън от алцхаймер. Той потъваше все по-дълбоко в умствения здрач, който беше най-голямата му защита срещу болезнените неща в живота.